

Lietuvos edukologijos universiteto studentų pedagoginės praktikos patirtis: mokinių elgesio stebėjimas

Kęstutis Trakšėlys¹

¹ Klaipėdos universitetas, Tęstinių studijų institutas, Andragogikos katedra, Sportininkų g. 13, 92249 Klaipėda, kestutistrak@gmail.com

Anotacija. Straipsnyje aptariamas mokinių elgesys pamokos metu. Straipsnio teorinėje dalyje, remdamasis moksline literatūra, autorius analizuoja mokinio elgesio priežastis ir jo kaitą. Antroje straipsnio dalyje analizuojamos studentų pedagogo asistento praktikos mokinių elgesio stebėjimo aprašymai. Stebėjimas vyko 5 etapais. Straipsnio autorius išanalizavo 60 studentų pedagogo asistento praktikos ataskaitų, kuriose užfiksuotas 89 mokinių elgesys. Straipsnis nepretenduoja į apibendrinamąją Lietuvos mokinių elgesio analizę, tačiau išskiria pagrindines tendencijas ir išryškina problemas, kurios kyla dėl mokinių elgesio pamokos metu.

Esminiai žodžiai: *mokinio elgesys, pedagoginė aplinka, pedagoginė praktika, sąveika.*

Įvadas

Pedagoginė praktika privaloma kiekvienam studentui, studijuojančiam pedagogo kvalifikaciją suteikiančią programą. Pedagoginės praktikos paskirtis – padėti būsimam pedagogui tobulinti bendrąsias kultūrinės, profesines ir specialiąsias kompetencijas, įgyjant praktiniam darbui reikalingų įgūdžių. Būsimieji pedagogai studijų laikotarpiu atlieka keletą praktikos etapų, viena iš jų – pedagogo asistento praktika, kuri yra antroji pedagoginė praktika, organizuojama antraisiais arba trečiaisiais studijų metais. Jos paskirtis – ugdytis praktines bendrąsias kultūrinės, profesines ir specialiąsias kompetencijas, asistuojant pedagogui (*Pedagoginių praktikų reglamentas*, 2013).

Pedagogo asistento praktika susideda iš keleto edukologijos užduočių, viena iš jų – mokinio elgesio stebėjimas ir fiksavimas bei refleksija. Daugelyje mokslinių šaltinių (Gudžinskienė et al., 2013; Gudžinskienė, 2010; Trakšėlys, 2008; Barkauskaitė, 1997 ir kt.) būtent mokinio elgesys pamokos metu yra įvardijamas kaip pagrindinė ir svarbiausia edukacinio stimulo priemonė. M. Barkauskaitė ir L. Žadeikaitė (2006) teigia, kad mokinių destruktivus elgesys yra ne tik efektyvus mokymosi stabdis, bet ir mokinių mokyklos nelankymo pagrindinė priežastis. Nes mokiniai dėl netinkamo bendraamžių elgesio bijo eiti į mokyklą, naudotis tualetu, valgykla ir t. t. Be to, netinkamas bendraamžių elgesys yra pagrindinis trukdis pamokų metu įgyti žinias, tinkamai atlikti užduotis, susikaupti ir t. t. Tačiau, kaip pastebima, mokinių elgesys kinta skirtingose pamokose: vienos pamokose jie stropiai dirba, tinkamai elgiasi, kitose – priešingai. Tad straipsnyje keliami tokia *mokslinė problema*: kas lemia mokinių elgesį pamokos metu?

Straipsnio tikslas – atlikus teorinę analizę bei remiantis LEU studentų pedagoginės praktikos rašytinėmis refleksijomis išryškinti mokinių elgesį pamokų metu bei jį laiduojančias prielaidas.

Tikslui pasiekti iškelti šie **uždaviniai**:

1. Išanalizuoti teorines mokinių elgesio pamokos metu prielaidas.
2. Atlikti studentų pedagoginės praktikos rašytinės refleksijos analizę.
3. Išryškinti mokinių elgesį pamokų metu bei jį laiduojančias prielaidas.

Tyrimo **objektas** – mokinių elgesys pamokos metu.

1. Mokinių elgesio pamokų metu teorinės prielaidos

Autorių V. Gudžinskienės (2013), K. Trakšėlio (2014) ir kt. teigimu, mokinių agresyvi elgsena – tai bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžių stoka, negebėjimas atpažinti savo poreikių bei reikšti savo jausmus. Anot I. Kuginytės-Arlauskienės ir V. Gegužytės (2009), mokinių neigiamam elgesiui pamokų metu įtakos turi: žemesnis intelektas, hiperaktyvumas ir kitos dėmesio sutrikimo problemos, veikiančios gebėjimą mokytis, įsisavinti ir apdoroti informaciją; impulsyvumas, emocionalumas (pasireiškia greitai užsiplieskiančiu pykčiu, irzlumu, nerimastingumu); savikontrolės trūkumas (neramumas, nekantrumas, trumpalaikis dėmesys); paaugliams būdingas naujų, malonių ar aštrių pojūčių ieškojimas; socialinės kognicijos sutrikimai, pasireiškiantys asmens nesugebėjimu adekvačiai suvokti įvairius stimulus ir informaciją iš aplinkos; auklėjimo klaidos šeimoje; nesėkmės ir neigiamų vertinimų dominavimas mokykloje; atstūmimas ir izoliacija bendraamžių grupėje; visuomenės informavimo priemonėse demonstruojamas smurtas ir prievarta; problemos namuose ir kt. Tačiau dažniausiai mokinių netinkamas elgesys pamokos metu yra įvardijamas kaip nenoras mokytis, tingėjimas, piktybiškumas ir t. t. Įvairių mokslinių tyrimų (Trakšėlys, 2014; Robinchaud, 2007; Barkauskaitė, Gudonis, 2006; Rupšienė, 2000; Targamadžė, 1999 ir kt.) analizė leidžia teigti, kad mokinių netinkamą elgesį pamokų metu sukelia mokytojo ir mokinio bendravimo ir bendradarbiavimo stoka. Šios problemos pavyktų išvengti ar sumažinti jos mastą, jei labiau atsižvelgtumė-

me į individualius vaiko raidos ypatumus, santykius šeimoje, bandytume išsiaiškinti nesėkmingo mokymosi priežastis ir t. t. Mokytojui nereikėtų abejoti mokinio gebėjimais ar supratingumu, padrąsinti nusivylusį, pasimetusį mokinį, skatinti jį pasitikėti savo jėgomis, privalu pastebėti ir teigiamai įvertinti kiekvieną jo teisingą atsakymą, sėkmingą darbą. Tai padės formuoti teigiamą mokinio požiūrį į mokymąsi, susimąstyti apie elgesio korekciją, todėl šiuo principu turėtų būti pagrįstas kasdienis mokytojo ir mokinio bendravimas. K. Pukelis (1998) pastebi, kad pedagogas tarsi skulptorius, turi gerai pažinoti ne tik bendražmogiškąją, bet ir individualiąją vaiko prigimtį, būti pajėgus įspėti, kokią idėją savyje slepia kiekvieno vaiko prigimtis. Mokslininko teigimu, ugdymo idėja yra gyvenimo prasmės ir vaiko prigimties sąveikos atstojamoji. Vaikas skatintinas vertinti savo duotybes ir ne susitaikyti, bet stengtis plėtoti savo galimybes ir kitam padėti tai daryti. Deja, mokyklų praktikoje yra šiek tiek kitaip. M. Barkauskaitė (1997), atlikusi tyrimą, konstatavo, kad mokykloje dar išlikęs autokratinis darbo ir veiklos stilius, klasėje paprastai tvyro įtampa, kuri neleidžia įsivertinti vienai esminių švietimo institutų reformos nuostatų – sudaryti sąlygas vaikui atsiskleisti, lygiateisiškai dalyvauti švietimo sistemoje, mokytojui priimti vaiką tokį, koks jis yra, siekti visiškai atskleisti jo gebėjimus ir juos puoselėti. Pasak G. Butkienės ir A. Kepalaitės (1996), vaiko noras mokytis stiprėja, kai mokyklos aplinka yra maloni ir jauki, kai per pamokas vaikas patiria bendravimo ir bendradarbiavimo džiaugsmą, mokymosi medžiaga patenkina jo smalsumą. Ir atvirkščiai – meilės stoka, saugumo nebuvimas sukelia vengimo motyvaciją ir silpnina vaiko norą mokytis, lankyti mokyklą ir tinkamai elgtis pamokos metu.

2. Tyrimo rezultatai

Pedagogo asistento praktikos metu studentai (60) stebėjo mokinių (1 ar 2) elgesį, kurį privalėjo fiksuoti bei užpildyti atitinkamą lentelę (Nr. 1). Duomenų surinkimui taikytas pedagoginis stebėjimo metodas. Kaip teigiama mokslinėje literatūroje (Kardelis, 2002; Merkys, 1995 ir kt.), pedagoginių tyrimų stebėjimo objektu gali būti mokinių klasė arba mokinio elgesys pamokos metu. Juo remiantis, galima stebėti ugdymo procesą natūraliomis sąlygomis, kas yra ypač svarbu. Šiame stebėjime buvo laikomasi pagrindinių tokiam metodui keliamų reikalavimų: tikslo suformulavimas, vertinimo kriterijų apsibrėžimas, sudarytas stebėjimo planas. Šis metodas, anot K. Kardelio (2002), turi pakankamai daug pranašumų, t. y. stebima tiesiogiai, yra galimybė analizuoti kitų klasės mokinių elgesį ir jį palyginti su stebimuoju, elgesį galima įvertinti tiksliai, nei tai padarytų pats asmuo, stebėjimas nepriklauso nuo tiriamojo nuostatos.

Užfiksavę mokinių elgesį pamokos metu, rašydami ataskaitą studentai atliko refleksiją. Refleksija yra fenomenas, kurio raišką ir turinį geriausiai galima atskleisti atliekant kokybinį tyrimą (Raudeliūnaitė, 2010). Iš viso gauta ir apibendrinta 60 studentų praktikos ataskaitų, kurių duomenys apdoroti kokybinės turinio analizės metodu. Studentai pedagogo asistento praktiką atliko visoje Lietuvoje, tad mokinių (89) elgesys buvo stebimas 56 Lietuvos įvairaus tipo mokyklose ir įvairiose klasėse.

Studentai mokinių elgesį stebėjo visos pamokos metu – stebėta buvo mokinio reakcija gavus pamokos užduotį. Čia svarbu, ar mokiniai noriai atlieka užduotis, yra motyvuoti, ar, priešingai, užduotis atlieka be entuziazmo bei replikuodami. Kaip matyti 1 lentelėje, dauguma mokinių užduotį pasirinko patys ir noriai ją atliko, tačiau reikia pabrėžti, kad nemaža dalis mokinių, net 25 iš 89, neparodė ypatingo noro ją atlikti. Šią situaciją stebėtojas aprašo šitaip (čia ir toliau respondentų kalba netaisyta – K. T. past.): *„Po pamokos aptarus su mokytoja dviejų pamokų stebėjimą, pastebėjome, kad mokinių elgesys keičiasi tada, kai reikia pradėti dirbti, tada atsiranda pokalbis su mokytoja, konfliktas. Mano manymu, iš to ką mačiau ir stebėjau pamokos metu, stebėjau 7 klasę, kurioje aktyviai pamokoje dalyvauja tik 3–5 mokiniai iš 15 mokinių. Tai galima spręsti, kad šioje klasėje mokiniai neturi jokio stimulo mokytis, stengtis. Mokytoja yra praradusi viltį ir tiesiog nekreipia dėmesio į mokinius, kurie nenori mokytis.“* Kitas stebėtojas aprašo mokytojos reakciją į mokinių nenorą atlikti užduotis: *„Mokytoja, matydama, kad mokiniai neatlieka užduoties jiems pagrasino parašysianti dvejetus, tačiau jiems nereagavus mokytoją visą pamoką į juos nekreipė dėmesio ir ignoravo.“* Keletas mokinių (5) sutiko atlikti užduotis tik įsakius: *„mokytoją sunervino gale sėdintys mokiniai, kad nedirba, tai pakėlus balsą ir juos apšaukus mokiniai pradėjo vartyti gautus lapus ir juos skaityti. Bet tai truko neilgai gal kokias 2–3 min., jie ir vėl triukšmavo ir neleido kitiems mokinimas susikaupti“*; *„mokytoja labai supyko, kai du vaikiniai nekreipia dėmesio į pateiktas užduotis, tada už nedirbimą pamokoje parašė jiems po dvejetą ir pastabą į el. dienyną“*; *„geografijos pamokai mokiniai privalėjo atsinešti žemės gaublio muliažus, dauguma mokinių atsinešė, tačiau keletas mokinių neturėjo. Mokytoja paklausė, kodėl nepadarė namų darbų? Vienas mokinytis atsakė, kad užmiršo, kitas, kad neturėjo namuose medžiagos (kartono, guašo ir t. t.), tačiau mokytojos tai nedomino ir ji už namų darbų neatlikimą parašė po neigiamą pažymį“*.

Mokytojos elgesys ignoruojant mokinius, kurie neatlieka užduoties, manytina, nėra pateisinamas ir adekvatus. Juk mokytojas kaip tik turėtų gebėti mokinius įtraukti į bendrą klasės veiklą, juos paskatindamas, motyvuodamas. G. Butkienė ir A. Kepalaitė (1996) teigia, kad mokiniui pateikta medžiaga turi būti įdomi, patenkinanti jo smalsumą, ugdanti fizines, intelektualines ir dvasines galias bei kompetencijas ir įgūdžius.

Aktyvumas aptariant užduoties atlikimą taip pat nebuvo didelis, tik daugiau nei pusė (54) mokinių aktyviai aptarinėjo užduoties atlikimo būdus bei ją domėjosi. Pakankamai didelė mokinių dalis (16 iš 89) aptariant užduoties atlikimą demonstravo abejingumą. Pateiksime keletą minčių iš studentų praktikos ataskaitos, kurioje aprašyta ši stebėjimo dalis: *„du vaikinukai žaidė kortomis, kai mokytoja pareikalavo susipažinti su užduotimi, jie pradėjo kalbėti necenzūriniais žodžiais. Klasės draugai pradėjo juoktis, netgi tie mokiniai, kurie jau buvo pradėję atlikinėti užduotį, juokėsi ir nebedirbo. Mokytoja, gal matydama, kad klasėje esu aš, svetimas asmuo, bandė suvaldyti padėtį, tačiau jai nieko nepavyko“*; *„bendrai klasėje buvo vidutinis darbingumas. Pusė klasės dirbo noriai, kai kurie rodė didelę iniciatyvą, likusi klasės dalis buvo vangi, reikėjo nuolat juos raginti dirbti. Vaikų elgesys skilo į dvi dalis, vieni ramūs, niekam netrukdydė, savarankiškai dirbo, kiti keldavo*

1 lentelė. Mokinių elgesio stebėjimo apibendrinimas

Stebėjimo etapai	Galimi reagavimo variantai	Ugdytiniai (Kiek ugdytinių taip reago- vo, veikė – 1, 2, 3, 4, 5 ar daugiau moki- nių; stebėtojo pastabos)
Reagavimas gavus užduotį	Užduotį pasirinko patys ugdytiniai arba noriai priėmė pedagogo pasiūlytą	64
	Užduotį sutiko atlikti nerodydami ypatingo noro ją atlikti	20
	Sutiko atlikti užduotį tik įsakius	5
Aktyvumas ap- tariant užduoties atlikimą	Aktyviai aptarinėjo užduoties atlikimo būdus	54
	Sutiko su pasiūlytu planu, tačiau patys aktyvumo nerodė	19
	Demonstravo abejingumą užduočiai	16
Užduoties atlikimo pradinis etapas	Entuziastingai ir organizuotai ėmėsi darbo	23
	Pradėjo dirbti organizuotai, tačiau be entuziazmo	48
	Pradėjo darbą neorganizuotai, sutrikdė normalų darbą	18
Darbingumas atliekant užduotį	Darbingumą išlaikė iki darbo pabaigos	27
	Darbingumas buvo nepatvarus, teko skatinti aktyviau veikti	42
	Pasyvumas per visą užduoties atlikimo laiką	20
Užduočių rezulta- tų aptarimas	Aptarinėjo aktyviai, numatė tolesnę perspektyvą	22
	Rezultatų aptarimas neskatino tolesnės veiklos	51
	Išreiškė negatyvų požiūrį į veiklą	16

šurmulį klasėje. Buvo ir tokių, kurie tiesiog nebuvo suinteresuoti ką nors veikti. Vaikų elgesys keitėsi nuo tada, kai mokytoja prieidavo prie kiekvieno ir dar kartą paaiškino, kaip reikia atlikti užduotį; „mokytojas ryžtingai paprašė mokinio susipažinti su užduotimi ir, jei kas neaišku, paklausti. Tačiau jo elgesys nesikeičia, vaikinai mokytoją ignoruoja, net jo nesiklauso. Pirmiausia vaikinai nereaguoja į mokytojo pastabas, t. y. jo elgesys nuo to nesikeičia. Jis ir toliau žiūri pro langą“; „keletas merginų ir vaikinų, gavę mokytojo užduotį biologijos pamokoje, iš užduočių lapo pasidarė „lėktuvėlius“ ir mėtė vieni į kitus.

Mokytoja ramiai reagavo, nes dirbo tik su keliais mokiniais, kurie, anot jos, yra pasirinkę biologijos egzaminą“.

Apibendrinant studentų stebėtą užduoties atlikimo pradinį etapą (1 lentelė), gauti tokie rezultatai: entuziastingai ir organizuotai ėmėsi darbo – 23 mokiniai; pradėjo dirbti organizuotai, tačiau be entuziazmo – 48 mokiniai; pradėjo darbą neorganizuotai, sutrikdė normalų darbą – 18 mokinių. Kaip matyti iš tyrimo rezultatų ir teorinės medžiagos, mokiniai vangiai dėl įvairių priežasčių išitraukia į darbą klasėje. Būsimieji pedagogai, LEU studentai, taip aprašo šią situaciją: „Iš pradžių mokiniai atrodė aktyvūs ir susidomėję dėstoma tema, tačiau praėjus penkioms minutėms keli mokiniai pradėjo šnabždėtis tarpusavyje ir taip trukdė kitiems mokiniams bei mokytojai. Šiems mokiniams nerimstant mokytoja sudrausmino juos duodama žodinę pastabą. To pakako, kad būtų sėkmingai tęsiama pamoka. Kai kurie mokiniai uždavinėjo dominančius klausimus, tačiau buvo ir daug abejingų mokinių“; „tačiau nuo pamokos pradžios praėjus maždaug 15–20 min. stebimojo mokinio elgesys pradėjo kisti. Jo dėmesys akivaizdžiai pradėjo mažėti, jis atrodė pasyvus ir nedėmesingas, tačiau nesiblaškę ir netrukdė kitiems mokiniams bei mokytojai. Nuo pamokos pradžios praėjus 20–25 min. padėtis pasikeitė dar kartą – stebimasis mokinyas pradėjo blaškytis ir kalbinti kitus mokinius, taip trukdydamas jiems atlikti užduotis, jis pats užduotimi nesidomėjo ir buvo atlikęs tik pradžią“; „kol kiti mokiniai atlikinėjo pratybose užduotis, mano stebimas mokinyas jau seniai buvo baigęs, mokytoja patarė jam tyliai pasėdėti kol baigs kiti, tačiau jis nenustygo vietoje, vis kitus kalbino, tada mokytoja jį sudrausmino. Į mokinio pastabas, „ką toliau veikti, arba neturiu ką daryti“, mokytoja dėmesio nekreipė, tik atsakė, jog klasėje ji viena ir nepersiplėš“.

Apibendrinant stebėjimo ataskaitų duomenis, akivaizdu, kad ne visada dėl nenoro atlikti užduotį ar netinkamo elgesio pamokos metu (žaidimas telefonu, žiūrėjimas pro langą, žaidimas kortomis ir t. t.) kaltas mokinyas. Dažnai pedagogai dėl įvairių priežasčių, ką pažymi ir studentai, neskiria pakankamo dėmesio mokiniams arba dirba tik su tais, kurie yra motyvuoti ar yra pasirinkę iš mokomojo dalyko laikyti egzaminą. Kaip būtų galima pateisinti mokytojo elgesį, kurį stebėtojas apibūdina „kaip mokinio ignoravimą“, kai mokiniui atlikus anksčiau nei kiti užduotį pasakoma „pasėdėk ramiai“. Pamoka trunka 45 min. ir visą tą laikotarpį pamokoje turi vyrauti darbinė atmosfera. Iš to darytina išvada, kad ne visada tinkamai yra pasiruošiama pamokai, nesuplanuojama visa veikla arba dažniausiai mokytojas numato, ką jis, o ne ką mokinyas veiks per pamoką. Šias išsakytas mintis patvirtina ir studentų praktikos ataskaitoje aprašytas pasiruošimas pamokai kartu su mokytoju. Tai patvirtina ir stebėtų mokinių elgesio rezultatų apibendrinimas (1 lentelė). Nes darbingi atliekant užduotį visą pamoką buvo tik 27 mokiniai iš 89, darbingumas buvo nepatvarus, teko skatinti aktyviau veikti ir 20 mokinių per visą užduoties atlikimo laiką buvo pasyvūs (1 lentelė). Taigi darytina prielaida, kad tik nedidelis procentas mokinių visą pamokos laiką dirba kokybiškai, efektyviai ir rezultatyviai. Stebėtojai reflektuodami šį etapą (1 lentelė) pateikė šias mintis: „po pamokos aptarus su mokytoja dviejų pamokų stebėjimą, pastebėjome, kad mokiniams užduotys yra visiškai neįdomios, pateikiamos

iš vadovėlio. Ir apskritai mokytoja visą darbą organizuoja remdamasi vadovėliu, aš jai pasiūliau biologijos pamoką pajūvairinti, tačiau ji atsakė, kad tam neturi laiko“; „mokiniai aktyvūs buvo 20 min., vėliau monotoniškas mokytojos balsas nusibodo ir pradėjo išdykauti, kadangi tai buvo 7 klasių mokiniai, tai mokytoja man atėjusi paaiškino, „kad paauglystė“. Ir vėl pasiūliusi atlikti užduotį atsisėdo ir ramiai stebėjo mokinius“; „Mokiniai visiškai nesidomėjo užduotimis ir kas darosi klasėje, manau, tam įtakos turėjo pamokos padėtis dienos eigoje, kadangi po jos seka ilgoji pietų pertrauka ir vaikai nerimaudami jos laukia, kad galėtų greičiau pavalgyti“; „mokytojai liepus padaryti užduotį mokinyms susinervino ir pradėjo keiktis, dar daugiau, buvo galima pastebėti itin stiprų mokinio akių kontaktą su mokytoju, kas galėtų atspindėti mokinio reiškiamą agresiją mokytojai. Todėl galimas dar vienas tokio elgesio paaiškinimas – vaikinai tam tikra prasme provokuoja mokytoją. Tokio elgesio priežastys gali būti įvairios – jam mokytojas nepatinka kaip žmogus arba prieš mokyklą vaikinai kilo sunkumų, įtampos, kurią jis išreiškia, bendraudamas su mokytoju ir pan.“; mokiniui pavėlavus į pamoką, mokytojas liepė pasivyti klasės draugus ir padaryti du pratimus iš eilės, kol kiti mokiniai klausysis naujos pamokos. Mokinyms pasakė, kad nieko nedarys, tada mokytoja pagrasino, kad pasikvies socialinį pedagogą. Gali būti, kad toks mokytojo elgesys sustiprino mokinio rodomą neapykantą ir nepagarbą. Pavyzdžiui, mokytojo grasinimai galėjo dar labiau suerzinti mokinių. Todėl padidėjusi įtampa dar labiau sumažino jo norą atlikti užduotį ir padidino norą priešintis mokytojai. Jeigu mokytojas būtų keitęs savo elgesį, t. y. pamėginęs trumpai išsiaiškinti su mokiniu, kas jam nutiko ir pan., toks mokytojo dėmesys galbūt galėtų sumažinti vaikinų jaučiamą įtampą dėl jaučiamo rūpesčio iš mokytojo pusės. Juk gali būti, kad ir kitoje aplinkoje (pvz., šeimoje, su draugais) vaikinai nesulaukia pagalbos ir supratingumo, todėl toks mokytojo elgesys galėjo jį dar labiau suerzinti“; „stebėjau geografijos pamoką su 8 klase, mokytoja ypatingai įdomiai dėstė temą, rodė skaidres ir skaidrių pagrindu mokiniai atliko užduotį į atlasą. Visi mokiniai nuoširdžiai dirbo“; „mano aprašas nėra apie vaiką, kuris turi socialinių problemų, todėl kad, mano nuomone, šioje gimnazijoje tiesiog nėra tokių vaikų. Mano praktika vaiko gimnazijoje ir klasė, kur aš stebėjau, buvo labai stipri. Kadangi nebuvo socialinės rizikos grupių vaikų, tai kitiems niekas netrukė dirbti“; „Kiti du mokiniai yra iš vaikų globos namų ir aiškiai matosi, kad jų vertybės ir supratingumas kitų mokinių atžvilgiu yra žymiai menkesnis“; „Mano nuomone, viena iš pagrindinių šios, ir ne tik šios, bet ir kitų klasių, problemų yra tai, jog mokiniai kurie serga, viena ar kita psichine ar fizine liga turėtų lankyti būtent jiems skirtas mokyklas ir, kad su jais dirbtų specialiai parengti mokytojai, o ne tik mokytojai įgiję pedagogo kvalifikaciją“; „Mokiniai neklausydami mokytojo, nesusikaupdami, trukdydami stengiasi atkreipti į save dėmesį, jiems nesvarbu, ar mokytojas norėdama juos nuraminti rėks, išvys iš klasės, tačiau jie pasieks savo tikslo. Pamokoje buvo ir taip, kad kai mokytoja nekreipė dėmesio į mokinius, kurie nedirba, jiems atsibosta ir nutyla. Kad ir nedirba, tačiau bent netrukdo tiems, kurie siekia kažko gyvenime, nori kuo aukštesnių įvertinimų“; „Ji sėdėjo klasėje, bet mintimis buvo kažkur toli. Kartais vis norėjo pasižiūrėti į išmanųjį telefoną. Ji buvo išsiblaškiusi, nenoriai atliko pateiktas užduotis. Manau, kad

jai paauglystė, kai vaikas nebenori būti vaiku, tačiau būti suaugusiu jam dar neišeina. Galbūt priklausomybė nuo socialinių tinklų internetinėje erdvėje“.

Studentai praktikos metu taip pat fiksavo mokinių reakciją ir elgesį, kai užduotys buvo atliktos ir aptariamais rezultatai. Apibendrinus praktikos ataskaitas, gauti tokie rezultatai: užduotį aptarinėjo aktyviai, numatė tolesnę perspektyvą – 22; rezultatų aptarimas neskatinio tolesnės veiklos – 51; išreiškė negatyvų požiūrį į veiklą – 16. Akivaizdu, kad daugiau nei pusei mokinių (51 iš 89) rezultatų aptarimas neįdomus ir neskatina tolesnės veiklos (1 lentelė). Tai liūdinantis rezultatas, nes užduočių aptarimas leidžia panaikinti žinių spragas, pakoreguoti neteisingai atliktas užduotis, išsiaiškinti rūpimus klausimus, skatina aktyviai veikti pamokoje įgyjant reikalingų žinių bei suprasti naują temą. Pamokos apibendrinimas ir pedagogine ir didaktine prasme yra svarbi pamokos dalis, kai trumpai ir aiškiai pateikiama informacija. Tai numatoma ir pamokos struktūroje ir pagrindžiama pedagogine patirtimi. Tačiau, kaip aprašo šią pamokos dalį studentai, realybėje yra kiek kitaip: „Atlikus užduotį mokinyš pasidėjo galvą ant stalo, mokytojai vaikiną sudrausminas, atsisėdo tiesiai. Vėliau mokinyš vėl rodė pasyvumą, išsitraukė telefoną, mokytojai paliepus jį pasidėti, jis dar kelias minutes jį spaudinėjo, o tada įsidėjo į kuprinę. Tada mokytoja uždavė kelis klausimus mokiniui, susijusius su tema, jis nekreipė dėmesio į pamoką, žiūrėjo pro langą“; „mokytoja paragino padiskutuoti pamokos tema, tačiau diskusija neįvyko, vieni mokiniai visiškai jau buvo pavargę ir nedalyvavo pamokoje, kiti nemokėjo diskutuoti ir vieni ant kitų rėkė. Tada mokytoja nutraukia pamoką, dėl blogo klasės nusiteikimo ir nedarbo, davė pastabą mokiniui, dėl nedėmesingumo. Tačiau situacija nepagerėjo, tada mokytoja duoda pastabą visiems mokiniams. Mokiniai į tai nekreipia dėmesio, mokytoja supyksta, ir pagrasina kad išvarys mokinius iš klasės. Supykusi ji nutraukia pamoką ir mokinius paleidžia“; „Pabaigus užduotis ir pamokai einant į pabaigą klasėje prasidėjo šurmulyš, dėl triukšmavimo ir drausmės mokytoja įspėjo, kad mokiniai bus kviečiamas prie lentos atsakinėti“; „Stebimas vaikiną labai norėjo atkreipti dėmesį, todėl replikavo, triukšmavo, mokytoja paprašo netrukdyti kitiems mokiniams. Pradeda asmeniškai klausinėti ir už atsakinėjimą yra rašomas pažymys“; „Kai mokytoja priėjo prie stebimo mokinio ir į jį atkreipė dėmesį, vaikiną nusiramino. Jautėsi svarbus mokytojai, kai jam asmeniškai parodė puslapį, kurį reikia atsiversti. Akivaizdu, kad jam trūksta nuoširdaus bendravimo su artimaisiais, to turbūt negali pasiūlyti nesveikatinga močiutė. Pastebėjau, kad vaikiną jaučia neapykantą, pagiežą ir tarsi nori atsiimti per kitus už tai, kad jis negali patirti nuoširdaus šeimos bendravimo pojūčio“; „Besibaigiant pamokai, kilusį triukšmą mokytoja valdė pastabomis, dvejetainis, taikė minusų ir plusų sistemą. Didele įtaką turi mokinių santykiai su mokytoju, jeigu jie geri, tai mokiniai pamokos metu, klausysis mokytojo ir darys viską, kas bus pasakyta“.

Iš praktikos ataskaitų pastebime, kad mokytojams sunkiai sekasi užtikrinti deramą tvarką ir darbingą aplinką pamokoje. Nepakankama sukuriama mokymosi aplinka, nes, kai aplink kai kurie klasės draugai nedirba, trukdo, konfliktuoja su mokytoju, nukenčia pamokos kokybė ir akivaizdu, kad mokytojas negali pasiekti užsibrėžtų tikslų. Tačiau

keistai mokinių elgesį interpretuoja ir būsimoji pedagogai, daugelį problemų bandoma paaiškinti „*paauglystės problemomis*“, „*noru pavalgyti*“, „*priklausomybe nuo interneto*“ ar net „*niekas pamokos netrukdy, nes nebuvo mokinių iš socialiai remtinų šeimų*“. Visi šie paaiškinimai yra nusistovėję stereotipai, kurie nėra pagrįsti. Ypač tai, kad būtina socialiai remtini mokiniai mokosi blogai, jie trukdo ar net gadina klasės mokymosi rezultatų vidurkį. Šitokių išankstinių mokytojų, netgi būsimųjų mokytojų nusiteikimą jaučia ir patys socialiai remtini vaikai, t. y. patvirtinta atlikus mokslinius tyrimus (Trakšėlys, 2014; Juodaitytė, 2000 ir kt.). Galbūt tai lemia, kad kol kas rengiant būsimuosius pedagogus mažai kalbama apie darbą socialiai stratifikuotoje visuomenėje, apie pedagoginį darbą su socialinės rizikos grupių vaikais, galų gale gal mažai skiriama dėmesio švietimo sociologijai ir švietimo instituto atliekamoms funkcijoms. Minėtos disciplinos suteiktų žinių ir kompetencijų praktinei pedagoginei veiklai, išryškintų kontekstą, kuriame dabar funkcionuoja švietimo institutas, bei laiduotų palankų mikroklimatą klasėje. Reikia prisiminti, kad būtent mokytojas sudaro tiek mikro-, tiek mezoaplinką, kad jis privalo įvertinti mokinio asmenines savybes, užtikrinti jo intelektualinių, fizinių ir dvasinių galių plėtotę ir, kas svarbiausia, sukurti emocinį, socialinį ir fizinį saugumą. O to, kaip matome, kol kas stinga, ypač kalbant apie emocinį saugumą, kai mokiniui mokytoja, anot praktiką atlikusių studentų, „grasina“ neigiamu įvertinimu, gąsdina socialiniu pedagogu arba ignoruoja ir t. t. Taigi mokinys nesijaučia emociškai saugus. Tokioje situacijoje pačiam pedagogui vertėtų paieškoti įdomesnių veiklų, patrauklesnių metodų, tinkamos prieigos sąveikaujant su mokiniu ir teikiant pedagoginę pagalbą, daugiau dėmesio vertėtų skirti bendrai klasės pedagoginei atmosferai, savo emocinio intelekto valdymui bei pasiruošimui pamokai, kad visa veikla truktų 45 min. ir joje mokiniai, neatsižvelgiant į jų gabumus, galėtų dalyvauti.

Analizuojant pedagogo asistento praktikos ataskaitas išryškėjo ir dar vienas stereotipinis aspektas, t. y. mokinių vertinimas kaip drausminimo priemonė. Tai neteisinga, nes vertinimas apima tik mokinių žinias. Pedagogai, kurie negeba užtikrinti drausmės klasėje, įtraukti mokinius į darbą, sudominti, parinkti tinkamus mokymo ir mokymosi metodus, žinoma, vertinimu piktnaudžiauja. Pateiksime keletą minčių iš studentų praktikos ataskaitų: „*Kuomet mokinių pasiekimai vertinami pažymiais, kaip daroma N (gimnazijos pavadinimas neviešinamas – K. T. past.) ir kitose katalikiškose gimnazijose, mano manymu, mokinius daugiau įpareigoja stengtis, bei laikytis drausmės, ypatingai tuos, kurie trukdo pamokų darbą, nes žino, kad už tai gaus blogą pažymį*“; „*Kad visada pamokos metu pasitaiko bent keli moksleiviai, sukeliantys šurmulį ir aplinkinių bendraklasių nepasitenkinimą, tad konkrečiai jiems mokytoja negali būti visą laiką pasiruošusi. Tokie moksleiviai yra drausminami pakeliamu tonu ar kartais net patys bendraklasiai ima drausminti vieni kitus, jei mokytojo šaukimas nepadedą tada triukšmavusiems mokinimas surašomi dvejetainai*“; „*Žinoma, reikia nepamiršti, jog tokiam mokinių nusiteikimui ir pasišventimui užduočiai didelę įtaką padarė pažadėtas atlygis – įvertinimas pažymiu. Mano nuomone, mokykloje tai viena geriausių paskatų, nes mokiniai yra mokomi, jog už kiekvieną darbą yra gaunamas atlygis, kuo jis geresnis, tuo didesnis atlygis, ir atvirkščiai. Kitaip sakant,*

mokiniai mokomi tolesnio gyvenimo niuansų, nes dirbant, atlygio dydis priklauso būtent nuo kokybės“; „Mokytoja sakė, kad dažniausiai vienintelis veiksmingas būdas nuraminti tokį vaiką yra tiesiog atsistoti šalia jo ir žiūrėti, kaip jis atlieka užduotį – tuomet vaikas bus ramus. Manau, dar geras būdas nuraminti vaiką būtų pasodinti jį pirmame suole be jokio draugo, tam, kad neturėtų ko juokinti, jei tai nepadeda – sumažinti jam pažymį“.

Keistokai nuskamba ir pačių būsimųjų pedagogų pritarimas, kad mokinio elgesys turėtų atsispindėti vertinimo skalėje. Kita vertus, ir patys studentai, reflektuodami praktiką, nevengia patarimų, kaip reikėtų užtikrinti drausmę klasėje. Tačiau ne visi jie dera su pedagogine praktika ir tais būdais, kurių yra mokoma universitete. Išskirtume šitokius pasiūlymus tvarkai klasėje palaikyti: „Tokius mokinius reikėtų šalinti iš mokyklos“; „Manau, tokių mokinių mokymasis turėtų būti suspenduotas, tai yra, kad jis būtų nušalintas kažkuriam laikui nuo pamokų, dėl jo nederamo elgesio“; „Tokiems mokiniams reikia taikyti minusų ir plusų sistemą, surinkus daug minusų parašyti neigiamą pažymį“; „Keli mokiniai iš vaikų namų neklausė mokytojos, tad mokytoja pagrasino, kad praneš vaikų namų direktorei ir jie gaus nuobaudą. Toks mokytojos sprendimas pakeitė mokinių elgesį, manyčiau, jei neina kitaip susitvarkyti mokytoja pasielgė teisingai“; „Mokinys suraukė antakius, pašnairavo į mokytoją ir įsidėjęs baltą popieriaus lapą į kuprinę, nieko nepasakęs išėjo. Mokytojas jį šaukė, grasindamas neigiamą baigiamąjį dalyko įvertinimą, mokinys neatsisukdamas išėjo, trinktelėdamas durimis“.

Apibendrinant išanalizuotas pedagogo asistento praktikos ataskaitas, darytina prielaida, kad mokykloje silpnai pasireiškia įvairių socialinių grupių, vaikų, turinčių specialiųjų poreikių, integracija į ugdymo procesą, nepasireiškia įtraukusis ugdymas, nesukuriamas palankus mokiniams mikroklimatas ir tinkama pedagoginė aplinka. Ypač svarbu tinkamai organizuoti ugdymo procesą, nes, mokslininkų teigimu (Trakšėlys, 2014; Rupšienė, Skarbalienė, 2010; Barkauskaitė, 2000; Targamadžė, 1999; Pukelis, 1998 ir kt.), mokinių nenorą mokytis, lankyti mokyklą, motyvacijos stoką dažniausiai lemia nelabai tinkamas ugdymo proceso organizavimas. Teigiama (Šimanskienė, Trakšėlys, 2009; Rupšienė, Skarbalienė, 2010 ir kt.), kad mokinys, nuolat patiriantis mokymosi nesėkmes, baimę, grasinimus, vertinimo neobjektyvumą, emocinį nesaugumą, pradeda bėgti iš pamokų, valkatauti, išivelia nusikalstamą veiką. Vėliau tokie mokiniai paliekami kartoti kurso, o tai dar labiau didina nenorą mokytis ir vaikas visiškai nesimoko ir palieka mokyklą. Daugelyje situacijų sprendžiant mokinių elgesio problemas pamokos metu pedagogams galėtų padėti mokyklos specialistai (pedagogai ir psichologai ir kt.), tačiau studentų ataskaitose apie tokį problemų sprendimo būdą nebuvo užsiminta.

Kaip ir buvo minėta, pedagoginė praktika privaloma kiekvienam studentui, studijuojančiam pedagogo kvalifikaciją suteikiančią programą. Jos paskirtis – padėti būsimajam pedagogui tobulinti bendrąsias kultūrinės, profesines ir specialiąsias kompetencijas, įgyjant praktiniam darbui reikalingų įgūdžių. Analizuojant studentų pedagoginės praktikos ataskaitas, kyla pagrįstų klausimų: ar visada studentai praktikos metu įgyja reikalingų įgūdžių bei kompetencijų ir kiek jų metu pastebi pedagoginės sėkmės istorijų,

pavyzdžių, kuriuos galėtų pritaikyti būsimojoje savo pedagoginėje veikloje? Akivaizdu, kad realybėje situacija yra daug sudėtingesnė, nei įprasta manyti.

Išvados

Atlikus teorinę mokslinės literatūros analizę bei apibendrinus studentų pedagogo asistento praktikos atskaitą, darytinos tokios išvados:

Paprastai elgesys pamokos metu yra įvardijama kaip pagrindinė ir svarbiausia edukacinio stimulo priemonė. Dėl netinkamo mokinio elgesio pamokų metu įprasta kaltinti patį mokinį, jo nenorą mokytis, tingėjimą, paauglystės laikotarpį, ieškoma įvairių elgesio sutrikimų ir t. t. Tačiau studentų pedagogo asistento praktikos metu užfiksuotas mokinių elgesys pamokos metu leidžia daryti prielaidas, kad mokinio elgesiui pamokoje daug įtakos turi mokytojo asmenybė, gebėjimas bendrauti, sąveika su mokiniu ir pagarba jam, ugdymo organizavimas, gebėjimas išaiškinti užduotį ir jos tikslą, tinkamų metodų pasirinkimas, didaktinės nuostatos ir t. t.

Remiantis pedagogo asistento praktikos ataskaitos analize, galima teigti, kad tose mokyklose, kuriose buvo stebimi mokiniai, ne visada pateikiama medžiaga yra tikslinga, atitinka mokinių poreikius, lūkesčius, interesus. O tai sudaro prielaidas, kad mokiniai nėra aktyvūs ugdymo proceso dalyviai, negeba ir nenori išlaikyti dėmesį 45 min. Pasitaiko atvejų, kad mokytojas pamoką būna blogai suplanavęs, tad mokiniai tam tikrą pamokos laiką paprasčiausiai neturi ką veikti. Teigtina, kad tik nedidelis procentas mokinių visą pamokos laiką dirba kokybiškai, efektyviai ir rezultatyviai. Daugeliu atvejų nėra sukurama tinkama mokymosi aplinka, neužtikrinamas emocinis saugumas, nes mokytojai mokiniams grasina neigiamu pažymiu, išvarymu iš klasės ar pamokos nutraukimu. Dažnai pedagogai dėl įvairių priežasčių, kaip pažymi studentai ataskaitoje, neskiria pakankamo dėmesio mokiniams, pamokos metu dirba tik su tais, kurie yra motyvuoti ar yra pasirinkę iš mokomojo dalyko laikyti egzaminą. Taip sudaromos sąlygos kitiems mokiniams dar labiau netinkamai elgtis bei nesimokyti. Silpnai pasireiškia įvairių socialinių grupių, vaikų, turinčių specialiųjų poreikių, integracija į ugdymo procesą, nelabai efektyvi veikla įgyvendinant įtraukimo ir įgalinimo idėjas mokykloje, nesukuriamas palankus mokiniams mikroklimatas ir tinkama pedagoginė aplinka. Mokyklose, kuriuose buvo atlikta pedagogo asistento praktika, pasitaiko nepageidaujamų ir neleistinų atvejų, kad mokinio elgesys vertinamas rašant neigiamą pažymį.

Pažymėtina, kad kai kuriems mokytojams, kuriems asistavo būsimi pedagogai, trūksta gebėjimų įgytas pedagogines, psichologines žinias pritaikyti praktikoje, gebėjimų valdyti auditoriją, gebėjimo sąveikauti su mokiniu, stinga darbo įgūdžių stratifikuotoje visuomenėje, stinga gebėjimo užtikrinti sėkmingą integraciją ir socializaciją visų socialinių grupių ir skirtingų gebėjimų mokiniams. Būtina besimokančiųjų įvairovę suvokti ne kaip trūkumą, bet kaip pranašumą, kai vieni mokiniai kitus papildo savo patirtimi,

žiniomis, socialiniais įgūdžiais ir t. t. Į tai būtų tikslinga atkreipti dėmesį rengiant būsimuosius pedagogus.

Literatūra

- Barkauskaitė, M., Žadeikaitė, L. (2006). Santykiai kaip žmogaus ugdymo metodologinė paradigma. *Pedagogika*, 83, 39–45.
- Barkauskaitė, M. (2000). *Paauglių tarpusavio santykių sociopedagoginė dinamika. Habilitacinio darbo santrauka*. Vilnius: VPU.
- Barkauskaitė, M. (1997). Devintų klasių mokinių nuostatų, vertybių ir vertinimų tyrimas. In *Pedagogai ir mokiniai: požiūris į švietimo reformą*. Vilnius.
- Butkienė, G., Kepalaitė, A. (1996). *Mokymasis ir asmenybės brendimas*. Vilnius.
- Gudžinskienė, V. (2010). *Kompetencijų įgijimo prielaidos ir sveikatos bei kai kurių socialinių kompetencijų raiška. Mokslo darbų apžvalga*. Vilnius, 96 p.
- Gudžinskienė, V., Barkauskaitė-Lukšienė, Ž. (2013). Nuteistųjų vaikinių socialinių įgūdžių reikšmės subjektyvus vertinimas ir jų požiūris į socialinių įgūdžių ugdymą pataisos namuose. *Socialinis darbas*, 12 (2), 284–297.
- Juodaitytė, A. (2000). Vaikų iš skirtingų socialinių sluoksnių adaptavimas mokykloje. *Tiltai*, 2, 72–82.
- Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas: Judex.
- Merkys, G. (1995). *Pedagoginio tyrimo metodologijos pradmenys*. Šiauliai.
- Pedagoginių praktikų reglamentas*. (2013). Lietuvos edukologijos universitetas. Vilnius.
- Pukelis, K. (1998). *Mokytojų rengimas ir filosofinės studijos*. Kaunas: Versmė.
- Trakšėlys, K. (2014). *Švietimo prieinamumas Lietuvos visuomenės transformacijos kontekste (1990–2010). Daktaro disertacija*. Lietuvos edukologijos universitetas, Vilnius.
- Raudeliūnaitė, R. (2010). Socialinio darbo studentų patirtis studijų praktikoje: rašytinių refleksijų analizė. *Socialinis darbas*, 9 (2), 48–55.
- Rupšienė, L. (2000). *Nenoras mokytis – socialinis pedagoginis reiškiny*s. Klaipėda: KU leidykla.
- Rupšienė, L., Skarbalienė, A. (2010). Lyderystės kompetencijų ugdymas Lietuvos universitetų pedagogų rengimo programose. *Andragogika*, 2, 161–168.
- Robichaud, M. G. (2007). *Vaikas kenčia pažemintus mokykloje*. Vilnius: Baltos lankos.
- Targamadžė, V. (1999). *Bendrojo lavinimo mokykla: mokinių edukacinio stimuliavimo aspektas. Monografija*. Kaunas: Technologija.
- Trakšėlys, K. (2008). Mokinių edukacinio stimulo deficitas. *Tiltai*, 2, 61–73.
- Šimanskienė, L., Trakšėlys, K. (2009). Pedagoginės psichologinės pagalbos teikimas Lietuvos ir JAV švietimo sistemoje. *Socialinis darbas*, 8 (2), 75–85.
- Гудонис, В., Баркаускайте, М. (2006). Интегрированное обучение детей с нарушениями зрения. *Дефектология*, 3, 78–82.

The Experience of Lithuanian University of Educational Sciences Students on Pedagogical Practices: Pupil Behaviour Observation

Kęstutis Trakšėlysis¹

¹ Klaipėda University, Continuing Studies Institute, Department of Andragogy, Sportininkų St. 13, LT-92249 Klaipėda, Lithuania, kestutistrak@gmail.com

Summary

Behaviour is usually named as a main and the essential educational stimulus in the lesson. Due to the pupils' inappropriate behaviour is common to blame their unwillingness to learn, laziness or period of adolescence. Teachers are usually looking for various types of abnormant behaviour and other disorders in their pupils. Students who had teacher's assistant practice at schools were observing pupils and their teachers interaction in lessons. The observed lessons' data show that lots of impact for pupils behaviour has teacher's personality, the ability to communicate, respect and interact with them. The appropriate teaching organization, the competence to explain the aims and goals of the task, ability to select suitable teaching / learning methods, didactic attitude, the ability to control emotional intelligence and ect.

According to reports of students, who had pedagogical teacher's assistant practice at these schools, teachers not always give well suited teaching material. It doesn't correspond to the pupils in his / her needs, interests, expectations. They don't want and can't concentrate attention for 45 minutes. Sometimes happen when the teacher has wrong planned lessons, then pupils waste their time because simply they don't have what to do. The results show that very low percent of pupils work effectively, have high quality knowledges and learning results. In many cases teachers do not create positive learning environment, fail to ensure emotional security by threatening to write negative marks, to send away from classroom or end the lesson. Teachers usually don't pay enough attention for their pupils for many reasons. They prefer treating these who are more motivated to study or are going to take the exam of the curriculum. Behaving in this way teachers make all conditions for unwillingness to study and provoke inappropriate activity of their students during lessons. In such conditions the educators don't involve pupils of all social groups. It means that integration doesn't work for children with the special needs. Also doesn't work so called the inclusive education. They do not ensure pleasant microclimate in the classroom and suitable educational environment. The observation results state that some educators of these schools acted inadequate by writing negative marks for the students who tried to show inappropriate behaviour.

Also we should emphase that some teachers and students, who had teacher's assistant practice, lack abilities to adapt their pedagogical and psychological knowledges in their work with pupils.

They lack of abilities to control the audience, to interact with the pupils. Also they lack skills of working in a stratified society.

Keywords: *the behaviour of the pupil, pedagogical environment, pedagogical practices, interaction.*

Īteikta / Received 2014-12-14
Priimta / Accepted 2015-01-12